

„A mi szabadságunkért és a tietekért”

**„Az 1830/31-es un. novemberi lengyel felkelés
hatása a magyar irodalomban”
történelmi, irodalomtörténeti rendezvény,
2012. november 17. 16 óra**

(Szatmáry Zoltán, a Múzeumbarátok Körének elnöke:)

Jó napot kívánok!

A Kós Károly-díjjal kitüntetett Isaszegi Múzeumbarátok Köre nevében szeretettel és tisztelettel köszöntöm Önöket a Lengyel Köztársaság nemzeti ünnepe, **november 11-e**, **„A FÜGGETLENSÉG NEMZETI NAPJA”** alkalmából rendezett lengyel délutánunkon. Engedjék meg, hogy valamennyiünk nevében sok sikert és boldogságot kívánjak a baráti Lengyelország polgárainak!

Mai történelmi és irodalomtörténeti rendezvényünket a „Mi szabadságunkért és tietekért” sorozat keretében szerveztük.

- Nagy szeretettel köszöntöm a rendezvényen közreműködő **Klapka György Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény** igazgatóját, **Molnárné Ruck Judit** asszonyt, és az iskola tanárait valamint tanulóit, akik közreműködnek mai történelmi, irodalomtörténeti rendezvényünk megvalósításában.

Kedves Vendégeink!

„Isaszeg a lengyel-magyar barátság jelképe” – címmel írt cikket 1972-ben a „Lengyelország” című folyóiratban néhai **Zenon Tarnowski** lengyel diplomata, kulturális attasé, későbbi budapesti konzul, Isaszeg nagy barátja és népszerűsítője. Tarnowski tanácsos urat 2004-ben helyezték örök nyugalomba a varsói powązki (POVONSZKI) temetőben, mi pedig igyekszünk továbbra is a lengyel-magyar barátság jelképe maradni és ápolni népeink és országaink történelmi kapcsolatait és hagyományait. Ezért minden évben két lengyel délutánt szervezünk: Tavasszal: „Légy üdvözölve gyönyörű május”, ősszel: pedig „A Mi szabadságunkért és a Tiétekért” címmel.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Most átadom a szót dr. Dürr Sándor úrnak, a Múzeumbarátok Köre elnökségi tagjának, a mai rendezvény házigazdájának. Kérem, érezzék jól magukat mai lengyel délutánunkon.

(Dürr Sándor:)

Tisztelt Vendégeink!

Az 1848. évi szabadságharcot megelőző két évtizedben a magyarországi lengyelbarátság soha azelőtt nem tapasztalt méreteket öltött. Míg a Kosciuszko-felkelés idején csak egyes kiemelkedő szellemek: írók, politikusok részvétnyilatkozatainak lehettünk tanúi, addig az 1831. évi lengyel felkelés, s a nyomába

következő esztendők már az egész magyar nemesi társadalmat a lengyelek ügye mellé sorakoztatták fel.

Kétségtelen tény, hogy a magyar-lengyel rokonszenv elsősorban a nemzeti függetlenségi harcok síkján bontakozott ki. A lengyelek nagy történelmi próbatétele 1831-ben következett be, a magyarságé 1848-ban.

Az 1830. november 30-án Varsóban kirobbant felkelés jellege, programja találkozott a magyar nemességnek az alkotmány sérthetetlenségéről táplált felfogásával, és azzal az elégedetlenségével, mely Béccsel szemben általános volt. Ez az elégedetlenség hasonló gyökerekből táplálkozott, mint a lengyelek elkeseredése a cári abszolutizmus miatt.

A Konstantin nagyherceg által meghonosított brutális módszerek általános rosszallást váltottak ki nálunk is. **A felkelés tehát az európai reakció legfőbb bástyája, a cári rendszer ellen tört ki.** Visszhangja nagy, a szimpátia széles körű volt egész Európában, de sehol olyan mély, olyan mozgósító erejű, mint Magyarországon.

Nagy szerepet játszottak a széles körű lengyel-rokonszenv feléledésében a **történelmi egymásrautaltság** mozzanatai, és bizonyos régi keletű családi kapcsolatok is, de a közös történelmi hagyományok, a közös királyok és közös harcok emlékei is.

Az észak-magyarországi vármegyékben, melyekben a lengyelbarátság a legizzóbb hőfokot érte el, számos befolyásos nemesi család állott rokoni kapcsolatban a lengyel nemességgel. Amikor Magyarország északi határán megjelentek az első menekültek, hősöknek kijáró lelkesedéssel fogadták őket. Az északkeleti vármegyék 1831 tavaszán országos gyűjtést kezdeményeztek a lengyel felkelés sebesültjeinek megsegítésére. 33 megye nyilvánította ki a lengyelekkel való rokonszenvét.

Zemplén megye közgyűlésén **Kossuth** mondta el egyik korai beszédét, Szatmár megyében **Wesselényi Miklós** szólalt fel. **Kölcsey** az elsők között volt abban a sorban, ahol a lengyel ügynek olyan kiváló védelmezőivel találkozunk, mint Beöthy Ödön, Deák Ferenc, Borsiczky István, Pálóczy László, Szirmay Antal és Lovassy László. **Toldy Ferenc és Kazinczy Gábor** gondoskodnak arról, hogy **Mickiewicz** nevét már a reformkorban megismerjék a magyar olvasók. Irodalmunkban otthonosak lettek a **lengyel témák**, a könyvtárakban a becsempészett **lengyel tárgyú könyvek**. A kávéházakban, cukrászdákban a lengyel felkelés hőseit ábrázoló **képeket függesztettek ki**, lengyel tárgyú **színdarabokat** adtak elő, **lengyel tárgyú verseket szavaltak**.

A 40-es években Kossuth mellett a reformkori nemzedékeknek úgyszólván minden kiemelkedő képviselője letette a garast a lengyel alkotmányosság visszaállítása mellett. Wesselényi, Deák Szentkirályi, Pulszky Ferenc, Perczel Mór, Eötvös József, Ráday Gedeon, Kazinczy Gábor, Táncsics Mihály, Bajza József és Vörösmarty Mihály. **A megyékben az ellenzékiesség együtt jelentkezik a lengyelbarátsággal.** A mágnások közt Károlyi György tüntet leginkább lengyelbarátságával, megteszi könyvtárosának a lengyel Dzwonkowski Józsefet, aki az 1830/31-es felkelésben vezérkari őrnagy volt, és aki összekötő kapocs lett a lengyel emigrációval. Az egymás irodalma iránti kölcsönös érdeklődés növekedésének mérföldköve volt az 1848-49-es magyar szabadságharc, amelyet hathatósan támogatott a lengyel önkéntesek több ezres serege, amelyet mi itt Isaszegen nagyon jól ismerünk.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A meghívón egy lengyel nyelvű emléktáblát láthatnak, magyar és lengyel címerrel. Az emléktábla Varsóban a belvárosban, nem messze Kopernikus szobrától, a Nowy Świat utcában, a Lengyel

Tudományos Akadémia épületének (Staszic-palota) a falán található.

1.) Kérem Muratovné Dürr Éva lengyel filológust, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanársegédjét, hogy olvassa fel a tábla lengyel szövegét, majd annak magyar fordítását.

**W STULECIE WYSTĄPIENIA
NARODU WĘGIERSKIEGO
W OBRONIE PRAW POLSKICH
W DOBIE POWSTANIA**

**1831 LISTOPADOWEGO – SPEŁNIAJĄC WOLĘ
PRADZIADÓW – 1931**

WYRAŻAJĄ CZĘŚĆ WĘGROM WOLNI POLACY

A szöveg magyar fordítása:

A magyar népnek a novemberi felkelés idején a lengyel nemzet jogainak védelmében való kiállása századik évfordulója alkalmából a szabad lengyelek – ősök akarátát teljesítve – tiszteletüket fejezik ki a magyar nemzetnek.

A táblát tehát 1931. december 8-án, az 1830/31-es un. novemberi felkelés kitörésének 100 éves évfordulója alkalmából állították annak emlékére, hogy a magyar nép segítette és támogatta Lengyelországot a novemberi a felkelés idején, Leleplezéséről a **Tygodnik**

Ilustrowany című varsói hetilap is tudósított: „**Nevezetes lengyel—magyar ünnepség — 1931. XII. 8.**” - címmel.

Szeretném elmondani, hogy a tábla a II. Világháború alatt megsemmisült. **1992. november 29-én, a varsói magyar nagykövetség kezdeményezésére állították helyre.** A varsói magyar kolónia és a varsói Divéky Adorján Hétvégi Magyar Iskola tanárai és tanulói minden évben ennél a közös emléktáblánál ünneplik március 15-ét, **kifejezve tiszteletüket a lengyel népnek az 1848/49-es magyar szabadságharcban való részvételéért!**

Kérem, vegyék elő és nézzék meg a meghívót! Jól látható a tábla egy ünnepség alkalmával, bal oldalon a magyar, jobb oldalon a lengyel címerrel. Alatta, középen egy magyar koszorú, magyar nemzeti színű, piros-fehér-zöld szalaggal, lengyel nemzeti színű, fehér-piros virágokkal. **Alatta a varsói főpolgármesteri hivatal, Varsó piros és sárga színeivel díszített koszorúja nyugszik.** A tábla mellett lengyel katonák állnak díszőrséget, a tábla előtt pedig egy ember tisztelettudóan hajlik meg. Tehát erről a tábláról van szó. Nekünk Varsóban ez jelentette a magyar reformkort, ez a hely egy kis darabka volt a Nemzeti Múzeum kertjéből, ezért jártunk ide minden év március 15-én.

Kedves Vendégeink!

De mi is történt Lengyelországban?

1830. november 29-ike ködös estéjén Varsóban a Sobieski János emlékműve melletti hídról fiatal kadétek csapata futott a Łazienki-parkon át a Belveder palota felé. Köpönyegük alatt karabélyt, kardot, pisztolyt, tört rejtegettek.

Varsóban kitört a cári hatalom elleni fegyveres felkelés!

Az un. novemberi felkelés kitöréséhez a végső lökést az a szóbeszéd adta meg, hogy a cár beavatkozásra készül a forrongó Franciaországban és Belgiumban, e célra pedig a lengyel hadsereget kívánja felhasználni. Villámgyorsan reagált a régóta működő konspiráció: a Hadapródiskolában szervezett összeesküvés eredményeképpen támadást indítottak az Arzenál (fegyverraktár) ellen, és a helytartói székhely, a Belweder-palota ellen. Majdnem megölték Konsztantyin nagyherceget. A gyűlölt zsarnok álruhában menekült el, így sikerült mentenie életét. Kivonultak Varsóból az orosz csaptok is. Varsó szabad lett! **Adam Czartoryski herceg** vezetésével új lengyel kormány vette át a hatalmat. Megkezdődött az 1830/31-es lengyel szabadságharc, a lengyel nép csatlakozott a népek százéves háborújához, melyből megszületett a modern Európa.

Tisztelt Hallgatóim!

Irodalmi, irodalomtörténeti műsorunkban szeretnénk ízelítőt adni a lengyel szabadságharc akkori magyarországi visszhangjáról, arról, hogy valójában milyen előzmények hatására érkeztek hazánkba 1848-ban a lengyel katonák, így például Erdélybe Bem József tábornok, Isaszegre József Wysocki tábornok és a Lengyel légió katonái.

Szeretném jelezni, hogy a Klapka Iskola művészeti szakos tanulói a beszédeket és verseket régies, esetenként még nyelvújítás előtti, eredeti stílusban mondják el!

Kedves Vendégeink!

Most **CD-ről** Chopin C-moll (Forradalmi) etűdjét hallgatjuk meg. Chopin több dallama is közismertté vált a világban, egyedi és könnyen megjegyezhető melódiájának köszönhetően. Az „etűd” szó magyarul gyakorlatot, tanulmányt jelent, a zongoraművészek gyakorlati készségeinek fejlesztését szolgálja. Azonban csak Chopin etűdjei adtak tekintélyt ennek a szakkifejezésnek és ennek a műfajnak, azzal, hogy azt a legmagasabb művészi rangra emelték. **A drámai C-moll etűd-ben a csata lendülete szólal meg, ebben egyesek a felkelő Lengyelország szabadságküzdelmére ismernek rá.** Az op. 10. nr. 12. etűdöt Chopin halála után nevezték el „Forradalmi”-nak. A Forradalmi etűd - mint hallani fogják - tele van erővel, hősi lendülettel, a kitartó küzdelem fájdalmával és forradalmi pátosszal. Chopin minden bizonnyal Bécsben írta, az 1830/31-es felkelés harcai alatt. **Ne ijedjenek meg, a mű első akkordjai fülsiketítő lövészként hatnak, ez indítja el a zenemű tébolyultan vágató futamait!**

Most tehát hallgassuk meg

2.) Chopin: C-moll (Forradalmi) etűdjét Op.10., No. 12.

Lejátszás: Szmolicza József, a Falumúzeum vezetője!

Tisztelt Vendégeink!

A XIX. században a magyar diákok **Jan** (Nepomucen) **Kamiński** lengyel költő elmagyarosodott költeményét, a „**Búsul a lengyel hona állapotján...**” kezdetű, népszerű dalt énekelték. A dal a lengyel nép szabadságvágyát fejezi ki, valószínűleg a reformkortól kezdve, de a Népek Tavaszától kezdve bizonyosan nagy népszerűségnek örvendett. Magyarországon, helyenként lengyel himnuszaként is előfordul, de **Poniatowski nótaként is** emlegették. **Petőfi Sándor** a Búsul a lengyel hona állapotján kezdetű dalt Erdélyben, szelindeki találkozásuk napján **egy rögtönzött kóruossal elénekeltette Bem tábornok ablaka alatt a**

Boże coś Polskę (Isten ki lengyelhont) melódiájára. Refrénje a lengyelség lelkiállapotát és rendületlen elszántságát mutatja be:

3.) Most hallgassunk meg Jan Kamiński a Búsul a lengyel hona állapotján című elmagyarosodott versét

Előadja: **VÉCSEI KRISZTINA VIII.C. osztályos tanuló**

4.) Bárá Eötvös József (vásárosnaményi báró, Buda, 1813. szeptember 3. – Pest, 1871. február 2.) író, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság elnöke, Eötvös Loránd fizikus édesapja volt. A lengyelek melletti kiállását bizonyító verse:

A befagyott Visztulához

Előadja: **ONÓDI SZABINA VI.B. osztályos tanuló**

5.) Bajza József: APOTHEOSIS (vers)

Bajza József a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja, költő, színigazgató és kritikus volt. Ebben a versében 1834-ben elsőként áldozott az elesett lengyel hősök emlékének, **kiknek csatája „a védelmezett népjog csatája volt”**. A vers nem fullad pesszimizmusba, hanem a végén lendül igazi magasságba, amikor a költő vigasztaló szózáttal fordul a lengyelekhez. Ezt a verset az 1830–1831-es lengyel felkelés emlékére írta, és már a 19. század második felében kedvelt idézet volt az 1848-as emlékműveken, majd a két világháború között az I. világháborús emlékműveken.

Bajza József verség előadja: **VALKONY ZOÉ VII.A. osztályos tanuló**

A lengyel kérdés nyújtott alkalmat egyik-másik kiemelkedő reformkori politikusunknak arra, hogy elmondja első jelentős beszédét a vármegye nemessége előtt, s mintegy ezzel elinduljon az országos politika útján. Zemplén megye közgyűlésén Kossuth mondja el egyik korai beszédét, hangoztatva, hogy **aki „a lengyel nem tiszteli, aki áldást nem mond igazságos fegyvereire, ön királyát, ön hazáját sem szereti!”** Hallgassunk meg egy részletet

6.) Kossuth Lajos beszédéből, amely 1831. június 23-án, Sátoraljaújhelyen a megyegyűlésen hangzott el.

A beszédből részletet ad elő **SIMON KRISTÓF VI.B.** osztályos tanuló.

Tisztelt Vendégeink!

Lőkös Dorottya tanárnő hamarosan egy Chopin Mazurkával ajándékoz meg bennünket.

Chopin 60 mazurkát komponált, az elsőt 14 évesen szerezte. Az utolsót, az op. 68-as, nr. 4-es **F-moll mazurkát** pedig alig néhány héttel halála előtt írta Párizsban. Tudnunk kell, hogy a mazurkák eredeti lengyel folklór elemeket tartalmaznak. Chopin hazája népi táncaihoz nyúlt vissza, amikor illedelmes formában, az akkoriban kötelező zenei normák szerint stilizálta őket. De Chopin mazurkái nem csak eredeti népi motívumokra támaszkodnak. Ez csak az egyik eleme a bájuknak. A népszerű lengyel dallamok – a nemesi udvarházakban és a városokban énekelt mazurkadalok, mulatságokon hivatásos zenészek által játszott tánczenék is ihletforrásként szolgáltak. Chopin tudatosan próbálta megteremteni a lengyel nemzeti stílusú zenét. Mazurkáiban e minták szintézisét alkotta meg, saját ízlésére formálta őket, így jelenítette meg a legmélyebben és legkifejezőbb módon a lengyel lelket. **Chopin minden mazurkája határozottan lengyel karakterjegyeket visel magán és**

egyértelműen hazafias jelentést, hordoz. Észrevette ezt egy alapos kritikus, a zeneszerző **Robert Schumann**, aki 1836-ban egy német zenei újságban a következőket írta. *„Ha a nagy hatalmú északi egyeduralkodó monarcha (vagyis az orosz cár) tudná, milyen veszedelmes ellenség fenyegeti Chopin műveiben, mazurkáinak egyszerű dallamaiban, betiltaná ezt a zenét. Chopin művei virágokba rejtett ágyúk!”*- mondta Schumann.

A most bemutatás kerülő A-moll Mazurkát, Op. 17., No. 4. Chopin Párizsba érkezése és nem sokkal a novemberi felkelés leverése után komponálta. Majd hallhatják, hogy a bal kéz halk bevezető akkordjai már az elején a sötét tragikum hangulatát vetítik előre. A nyugtalan ritmusokkal és díszítőfigurákkal, illetve szokatlan ugrásokkal tarkított lassú téma titokzatos, álombeli-fantasztikus vonásokat hordoz.

Most tehát a Klapka György Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény zenei oktatója következik, kérem, fogadják szeretettel **Lőkös Dorottya tanárnő zongora előadását,**

7.) Chopin: A-moll Mazurka Op. 17., No. 4.

8.) Deák Ferenc 1833. november 23-án a pozsonyi országgyűlésen szólalt fel az a lengyelek érdekében. Hallgassunk meg egy részletet Deák országgyűlési beszédéből!

Előadja: **PALANIK KRISTÓF VIII.C. osztályos tanuló**

9.) Vörösmarty Mihály: Az Élő szobor (vers)

Lengyelországban Vörösmarty művei közül *Az élő szobor* vált a legnépszerűbbé, amely az 1830/31-es un. novemberi felkelés bukása után bilincsbe vert ország szenvedéseit szimbólummá magasztosítja. Vörösmarty a verset 1839-1841-ben írta Ezt az

alkotást az elmúlt néhány évtized során **háromszor fordították le lengyelre.**

Az első változat 1921-ben született, szerzője a költő, fordító és kritikus **Antoni Lange** (1861— 1929) volt. Tíz évvel később, 1931-ben a novemberi felkelés kitörésének 100 éves évfordulója alkalmából **Adam Kozłowski**, a magyar költők lelkes tisztelője és fordítója ültetett át újra lengyelre. A Varsó belvárosában, a Nowy Świat utcában, a Staszic Palota falán elhelyezett, magyar és lengyel címeres emléktábla avatási ünnepségén 1931. december 8-án is Adam Kozłowski fordításában adták elő Vörösmarty Élő szobor című versét.

A vers harmadik fordítása 1937-ben a Lengyel-Magyar Szemlében, a Przegląd Polsko-Węgierskiben jelent meg. A nyersfordítást Hidy János, a Poznani Egyetem magyar lektora készítette és ezt a lengyel **Turkoński** öntötte költői formába.

A verset magyarul

ÁCS NÓRA VII.A osztályos tanuló adja elő (+Vörösmarty lengyelül)

Most a lengyel romantikus zeneszerző, zongorista és orgonista, **Stanislaw Moniuszko PRZAŚNICZKA** –magyarul **Fonóasszony** című dala következik. Moniuszko a lengyel nemzeti opera atyja, a magyar zenetörténészek gyakran illetik a „lengyel Erkel” jelzővel. Ez a dal Moniuszko legjobb 300 dala közül való. Szövegét Jan Czeczot írta. A szöveget természetesen most nem fogjuk hallani.

10.) Stanislaw Moniuszko PRZAŚNICZKA című dalát fuvolán **Mátyás Boglárka**, a **Klapka György Általános Iskola** és **AMI** tanulója adja elő.

Kérem, fogadják **Boglárkát** nagy szeretettel!

Kedves Vendégeink!

Kedves Isaszegieiek,

A hazafias szenvedély legmagasabb hőfokán minden biztonnyal **Kölcsey** nyilatkozott meg a lengyelek ügyében. Drámai módon ecsetelte a felkelők sorsát. Beszéde retorikus irodalmunk gyöngyszemei közé tartozik, azt a politikust állítják elénk, aki minden megnyilatkozásával maradéktalanul megfelel saját erkölcsi és politikai elveinek. Kölcsey a lengyel szabadság ügyét, az elnyomottakkal való szolidaritás érzését, a magyarok segítőkészségét dicséri országgyűlési beszédében. Most hallgassunk meg egy részletet

11.) Kölcsey Ferenc 1833. november 20-án "A lengyelek ügyében" Pozsonyban elmondott országgyűlési beszédéből

Előadja: **HORVÁTH JÓZSEF VIII.A.** osztályos tanuló

12.) Befejezésül Petőfi Sándor: Az erdélyi hadsereg című ismert verse következik:

Petőfi híres versét Bánffyhunyadi írt 1849. március 26/27-én.

A versből idézet olvasható itt Isaszegen a Polgármesteri Hivatal falán lévő emléktáblán, mely Wysocki tábornoknak és 1849. április 6-án az Isaszegen harcolt Lengyel légióknak állít emléket. Az emléktáblát 40 évvel ezelőtt, 1972. szeptember 24-én avattuk fel. A emléktáblán szereplő idézetet bizonyára felismerik a versből!

Petőfi versét előadja: **SZÖLLŐSI LEVENTE VI.B.** osztályos tanuló

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt Vendégeink!

A program véget ért.

Köszönjük az előadók:

A Klapka György Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény Igazgatóságának, tanárainak és tanulóinak zenei és irodalmi közreműködését.

Külön is köszönjük Molnárné Ruck Judit igazgatónő szíves segítségét és közreműködését!

A teremben található, Lengyelországot népszerűsítő **prospektusok elvihetők.**

Valamennyiünk nevében szeretnék köszönetet mondani a mai lengyel délután támogatásáért **Isaszeg Város Önkormányzatának**, és különösen **Hatvani Miklós polgármester úrnak**. Nagyon köszönjük a segítségét **HORVÁTH ISTVÁN úrnak**, a Polgármesteri Hivatal Városgazdálkodási osztálya vezetőjének és kedves munkatársainak.

Végül nagyon köszönjük Önöknek, hogy részvételükkel megtisztelték a Múzeumbaráti Kör rendezvényét.

Kérem, még maradjanak, beszélgessenek, kóstolják meg a finom lengyel túrós süteményt, a „sernik”-et, amelyet az egykori krakkói diák, **Dürr Éva tanárnő** készített el a számunkra, és hallgassanak lengyel és magyar dalokat!

----- **V É G E** ----